

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

NON-STANDARD UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS: AN INNOVATIVE APPROACH TO TEACHING IN THE MODERN UKRAINIAN SCHOOL

У статті розглядається роль і значення нестандартних уроків української мови в сучасній школі. Проаналізовано концептуальні засади нестандартного уроку, його основні риси, структурні особливості та методичні підходи до організації. Досліджено наукові погляди вітчизняних та зарубіжних педагогів щодо ефективності нестандартних форм навчання, зокрема роботи С. Гончаренка, О. Савченка, В. Сидоренка, Л. Джулай, Н. Мойсеюк, І. Кучеренко. Визначено, що нестандартні уроки сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхньої комунікативної компетентності, творчого потенціалу, формуванню стійкої мотивації до навчання.

Окреслено класифікацію нестандартних уроків, їхній вплив на формування особистості школяра та роль у реалізації компетентнісного підходу до навчання. Також розглянуто практичні аспекти впровадження нестандартних уроків, їхню адаптацію до сучасного освітнього середовища та технологій. Висвітлено значення нестандартних уроків у розвитку критичного мислення учнів та їхньої здатності працювати в команді.

Доведено, що нестандартні уроки сприяють не лише підвищенню якості засвоєння навчального матеріалу, а й розвитку самостійності, креативного підходу до розв'язання проблемних завдань, а також формуванню соціальних і комунікативних компетентностей. Окрему увагу приділено аналізу педагогічного досвіду, який демонструє ефективність нестандартних уроків у підвищенні інтересу учнів до вивчення української мови та розвитку їхнього мовленнєвого потенціалу.

Розглянуто можливі труднощі, що виникають під час організації таких уроків, зокрема необхідність ретельної підготовки, адаптації навчальних програм та застосування сучасних технологій. Запропоновано шляхи подолання цих викликів, зокрема через розробку чітких методичних рекомендацій, підвищення кваліфікації педагогів та впровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу.

Результати дослідження свідчать про те, що нестандартні уроки є важливим інстру-

ментом модернізації освітнього процесу, забезпечують ефективну взаємодію між учителем і учнями, розширюють можливості для практичного застосування знань та сприяють гармонійному розвитку особистості учня.

Ключові слова: нестандартний урок, українська мова, інтерактивне навчання, педагогічні технології, лінгводидактика, компетентнісний підхід, методика навчання.

The article examines the role and significance of non-standard Ukrainian language lessons in the modern school. The conceptual foundations of non-standard lessons, their key characteristics, structural features, and methodological approaches to organization are analyzed. The scientific views of domestic and foreign educators on the effectiveness of non-traditional teaching methods are explored, particularly the works of S. Honcharenko, O. Savchenko, V. Sydoranko, L. Dzhulay, N. Moiseiuk, and I. Kucherenko. It is determined that non-standard lessons contribute to the activation of students' cognitive activity, the development of their communicative competence, creative potential, and the formation of stable motivation for learning. The classification of non-standard lessons, their influence on students' personality formation, and their role in implementing the competency-based approach to education are outlined.

Practical aspects of implementing non-standard lessons, their adaptation to the modern educational environment, and emerging technologies are also considered. The importance of non-standard lessons in developing students' critical thinking and their ability to work in teams is highlighted. The necessity of interactive, role-playing, and integrated lessons as effective means of improving education quality is substantiated. The main challenges that may arise in the implementation of non-standard lessons are identified, and ways to overcome them are proposed. Special attention is given to the impact of non-standard lessons on students' emotional well-being, their engagement in the educational process, and the improvement of knowledge retention.

Key words: non-standard lesson, Ukrainian language, interactive learning, pedagogical technologies, linguodidactics, competency-based approach, teaching methodology.

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.2.2>

Оскірко О.П.,

канд. філол. наук,

доцент кафедри гуманітарних та природничих дисциплін

Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад

Міжрегіональної Академії управління

персоналом»

Постановка проблеми. Освіта в Україні зазнає значних змін, спрямованих на модернізацію змісту навчання, удосконалення методів викладання та підвищення якості освітнього процесу. Важливим аспектом реформи є запровадження нестандартних уроків української мови, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, формуванню в них критичного мислення та вмінню застосовувати знання на практиці. Національна доктрина розвитку освіти в Україні наголошує на необхідності переходу до компетентнісного навчання,

що забезпечує всебічний розвиток особистості. У цьому контексті нестандартні уроки відіграють важливу роль, оскільки дають змогу урізноманітнити форми подачі матеріалу, зробити навчання більш цікавим і продуктивним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика нестандартних уроків української мови активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. У своїх працях О. Антипова [1], Н. Голуб [12], Д. Рум'янцева [1], Н. Мордовцева [6], В. Паламарчук [1], В. Шуляр [14], І. Кучеренко

[6] аналізують особливості нетрадиційних методів навчання та їхню ефективність у сучасній школі.

Зміни в освітньому процесі, спричинені реформуванням загальної середньої освіти, підвищують актуальність нестандартних уроків як засобу активізації навчальної діяльності. На сучасному етапі школа має не лише забезпечити учням фундаментальні знання, а й сформувати навички критичного мислення, творчого підходу до вирішення проблем, комунікативні та соціальні компетенції. Традиційні уроки часто не в повній мірі відповідають цим завданням, що зумовлює необхідність застосування інтерактивних технологій, рольових ігор, проблемного навчання та інших інноваційних методик.

Дослідження Ю. Мальованого та Н. Мойсеюк містять огляд усіх існуючих форм навчання, де нестандартні уроки розглядаються як окремий аспект методики [2]. Натомість Н. Островерхова, І. Чередов, Т. Сидоренко зосереджуються саме на нетрадиційних формах навчання, їхній ролі у формуванні пізнавальної діяльності школярів. Це підтверджує необхідність подальшого вивчення цього питання, оскільки нестандартні уроки дозволяють значно підвищити мотивацію учнів до навчання, урізноманітнити освітній процес та забезпечити глибше засвоєння матеріалу.

Наукові розвідки О. Пометун [10], М. Пентилук [8; 11], І. Дичківської [4], Н. Голуб [12] містять ґрунтовний аналіз лінгводидактичних особливостей нестандартних уроків, зокрема їхню роль у підвищенні рівня мовленнєвої культури учнів та формуванні комунікативної компетентності. Упровадження таких уроків сприяє гармонійному поєднанню мовної теорії та практичного застосування знань, що відповідає сучасним вимогам до освіти.

Актуальність наукової розвідки обумовлена потребою пошуку ефективних підходів до викладання української мови, що сприятимуть підвищенню якості освіти, розширенню навчальних можливостей учнів та розвитку їхньої мовленнєвої культури. Подальші дослідження у цій сфері дозволять визначити оптимальні методики та розробити нові технологічні моделі нестандартного уроку, що відповідатимуть потребам сучасного учня.

Метою дослідження є аналіз теоретичних засад та практичних аспектів проведення нестандартних уроків української мови як ефективного засобу формування комунікативних умінь учнів.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: проаналізувати поняття «нестандартний урок» у контексті сучасної педагогічної науки; визначити основні класифікації нестандартних уроків української мови; дослідити вплив нестандартних уроків на розвиток мовленнєвої діяльності школярів; окреслити перспективи застосування інноваційних підходів у викладанні української мови.

Виклад основного матеріалу. Нестандартний урок – це навчальне заняття, що відрізняється від традиційного своєю структурою, методами викладання та способами взаємодії між учителем і учнями. Основною метою такого уроку є активізація пізнавальної діяльності школярів, розвиток творчих здібностей та формування стійкої мотивації до навчання. Науковці зазначають, що нестандартні уроки сприяють зростанню зацікавленості учнів у вивченні предмета, оскільки використовують нетипові форми навчання, які дозволяють залучити здобувачів освіти до активної роботи. Вони забезпечують інтерактивність освітнього процесу, створюють ситуації успіху та розширюють можливості для самовираження учнів.

І. Романова визначає нестандартний урок як заняття, що передбачає зміну типової методичної структури уроку шляхом використання нових методів, організації освітньої діяльності за незвичною схемою та застосування сучасних технічних засобів [1, с. 65]. Такий урок розвиває креативність, формує критичне мислення та дозволяє використовувати інноваційні підходи до навчання.

Залежно від мети, методичних особливостей та характеру навчальної діяльності, нестандартні уроки української мови поділяються на кілька основних типів. Кожен із цих типів має свою специфіку, орієнтується на різні аспекти розвитку учнів і сприяє активізації їхньої пізнавальної діяльності.

Інтерактивні уроки спрямовані на активну взаємодію учнів між собою та з учителем. Вони базуються на комунікативних методах навчання, що сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей, формуванню аргументованої думки та навичок співпраці. До цієї групи належать:

1. *Урок-дискусія* – передбачає обговорення актуальних або спірних питань, що сприяє розвитку аргументаційних навичок, уміння висловлювати власну думку та обґрунтовувати її фактами та логічними доводами.

2. *Урок-диспут* – базується на полярних точках зору, що дозволяє учням навчитися не лише відстоювати власну позицію, а й вислуховувати опонентів, знаходити компромісні рішення та розширювати світогляд.

3. *Урок-прес-конференція* – передбачає імітацію прес-конференції, де учні ставлять запитання вчителю або однокласникам, які виступають у ролі експертів, журналістів або науковців. Такий формат сприяє розвитку дослідницьких навичок, аналізу інформації та вмінню чітко формулювати свої думки.

Рольові уроки базуються на ігровій діяльності та моделюванні ситуацій, що сприяють формуванню комунікативних навичок, емоційної залученості учнів та розвитку уяви. Головний принцип таких уроків – занурення в ситуацію, що робить

освітній процес цікавим та продуктивним. До цієї категорії належать:

1. *Урок-гра* – навчальний матеріал подається у формі змагання, що підвищує мотивацію учнів до активної участі в освітньому процесі. Такі уроки можуть включати вікторини, мовні квести, завдання на швидкість або логіку.

2. *Урок-театралізація* – передбачає інсценування уривків текстів, діалогів або художніх творів. Завдяки цьому учні краще засвоюють навчальний матеріал, розвивають навички виразного мовлення та акторську майстерність.

3. *Урок-інсценізація* – драматизація навчального матеріалу, яка дозволяє відтворити історичні події, літературні сцени чи мовні ситуації. Такий метод дає змогу учням глибше зрозуміти зміст теми та емоційно зануритися у матеріал.

Тематичні уроки спрямовані на розвиток творчого мислення, креативності та вміння працювати в команді. Вони дають змогу учням реалізувати свої здібності та закріпити навчальний матеріал у нестандартній формі. Серед основних видів тематичних уроків можна виокремити:

1. *Урок-аукціон* – інтерактивний формат, у якому учні «купують» правильні відповіді, використовуючи логічне мислення та вміння швидко аналізувати інформацію. Така методика формує навички прийняття рішень, аналізу та обґрунтування власної позиції.

2. *Урок-конкурс* – передбачає організацію змагання між учнями або командами, що мотивує їх до активного навчання, самостійного пошуку інформації та роботи в групах.

3. *Урок-фестиваль* – спрямований на підбиття підсумків вивчення певної теми через колективну творчу діяльність. Учні можуть презентувати власні проєкти, декламувати вірші, демонструвати презентації, що допомагає їм набути досвіду публічних виступів.

Інтегровані уроки є ефективною формою навчання, що дозволяє поєднувати кілька предметів для всебічного розкриття теми. Вони сприяють міжпредметним зв'язкам, глибшому осмисленню матеріалу та формуванню цілісного світогляду учнів. Наприклад:

- *Українська мова + література* – аналіз текстів у мовному та літературному аспектах, розгляд стилістичних особливостей, використання мовних засобів у художньому творі.

- *Українська мова + історія* – дослідження мовних явищ у контексті історичних подій, вивчення еволюції мови через призму історії.

- *Українська мова + географія* – робота над топонімією, вивчення назв географічних об'єктів та їхнього походження.

Інтегровані уроки сприяють розвитку аналітичного мислення, глибшому розумінню матеріалу та формуванню комплексного бачення світу.

Класифікація нестандартних уроків української мови охоплює широкий спектр методичних підходів, які сприяють ефективному засвоєнню матеріалу. Інтерактивні уроки активізують пізнавальну діяльність учнів, рольові – формують комунікативні навички, тематичні – розвивають творчий потенціал, а інтегровані – сприяють міжпредметним зв'язкам. Використання нестандартних уроків в освітньому процесі дозволяє урізноманітнити заняття, зробити їх цікавішими та ефективнішими для учнів.

Кожен із перерахованих типів нестандартних уроків має свої особливості та методичні прийоми, але всі вони спрямовані на розвиток творчого потенціалу учнів, підвищення їхньої зацікавленості у навчанні та формування навичок самостійної роботи.

Нестандартні уроки української мови мають низку суттєвих переваг:

Розвиток критичного мислення – завдяки інтерактивним методам навчання учні навчаються аналізувати, порівнювати, робити висновки.

Підвищення рівня комунікативної компетентності – учні вдосконалюють мовленнєві навички, розширюють словниковий запас, практикують навички публічного виступу.

Формування навичок співпраці та командної роботи – нестандартні уроки часто передбачають групові форми роботи, що сприяє розвитку навичок взаємодії, відповідальності, розподілу обов'язків.

Активізація навчальної діяльності та творчого потенціалу школярів – завдяки цікавим формам навчання діти не просто запам'ятовують матеріал, а й активно його застосовують на практиці.

Емоційне забарвлення освітнього процесу – нестандартні уроки перетворюють навчання на цікавий процес, сприяючи позитивному ставленню учнів до предмета.

Для ефективного використання нестандартних уроків у практиці навчання рекомендуємо вчителю дотримуватися певних правил:

1. *Ретельно планувати структуру заняття* – продумана організація уроку сприяє логічному та послідовному викладу матеріалу.

2. *Враховувати інтереси та вікові особливості учнів* – застосування методик, які відповідають рівню підготовки класу, робить навчання продуктивнішим.

3. *Застосувати різноманітні методи мотивації навчальної діяльності* – це можуть бути елементи змагання, рольових ігор, аналіз реальних життєвих ситуацій.

4. *Використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології* – мультимедійні презентації, інтерактивні вправи, онлайн-тести підвищують залученість учнів до навчання.

5. *Уміти швидко адаптуватися до змін* – учитель має бути готовий змінювати формат уроку, враховуючи реакцію учнів та навчальні потреби класу.

Нестандартні уроки є ефективним засобом підвищення якості освітнього процесу, розвитку особистісних компетенцій учнів та формування в них стійкої мотивації до навчання. Їх упровадження дозволяє зробити навчання більш цікавим, практично орієнтованим і відповідним до вимог сучасної освіти.

Висновки. Отже, нестандартні уроки української мови є ефективним засобом підвищення рівня мовленнєвої культури та комунікативної компетентності учнів. Вони сприяють розвитку мовної особистості, формуванню стійких навичок грамотного мовлення, а також забезпечують учнів практичними вміннями, необхідними для успішної соціалізації.

Використання інтерактивних методів навчання під час нестандартних уроків дозволяє активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, розвивати їхнє критичне мислення, творчі здібності, самостійність у розв'язанні проблемних завдань. Різноманітність форм проведення уроків, зокрема уроки-дискусії, рольові ігри, театралізація та інтегровані заняття, допомагає вчителю враховувати індивідуальні особливості кожного учня та стимулювати їхню активну участь в освітньому процесі. Упровадження нестандартних уроків потребує систематичної підготовки педагогів, розробки методичних рекомендацій та адаптації освітніх програм відповідно до сучасних освітніх тенденцій. Важливим аспектом є підготовка самого вчителя до проведення таких уроків, що передбачає не лише володіння новітніми методиками, а й уміння ефективно управляти освітнім процесом, створювати комфортну освітню атмосферу та заохочувати здобувачів освіти до співпраці. Нестандартні уроки сприяють покращенню психологічного клімату в класі, оскільки учні працюють у доброзичливому середовищі, де заохочуються їхні ініціатива, креативність і командна взаємодія. Це підвищує мотивацію здобувачів освіти до вивчення української мови, допомагає долати мовні бар'єри та формує позитивне ставлення до предмета, який вивчається. Попри значні переваги нестандартних уроків, їх упровадження пов'язане із певними труднощами, зокрема потребою в додатковому навчальному матеріалі, обмеженням часу та

необхідністю зміни традиційних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів.

Подальші дослідження вбачаємо у вивченні ефективності нестандартних уроків у різних вікових групах, визначення оптимальних методів їх реалізації, а також розробку інтегрованих навчальних моделей, що враховуватимуть сучасні освітні вимоги та індивідуальні потреби учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антипова О. Й., Рум'янцева Д. І., Паламарчук В. Ф. У пошуках нестандартного уроку. *Радянська школа*. 1991. № 1. С. 65–69.
2. Богуш А. М. Вплив середовища на формування мовної особистості. *Інноваційні технології викладання української мови та літератури в школі і ВНЗ: проблеми і пошуки*. Житомир, 2004. С. 12–17.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. *Інформаційний збірник МОН України*. 2012. № 4–5. С. 3–56.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Горошкіна О. М., Кузьмішина О. С., Мордовцева Н. В. Формування мовної особистості учня. Луганськ, 2009. 304 с.
6. Кучеренко І. А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Херсон, 2015. 560 с.
7. Островерхова Н. М. Теоретико-методологічні засади аналізу якості уроку як педагогічної системи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 43 с.
8. Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ: Ленвіт, 2011. 256 с.
9. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: Слово, 2006. 616 с.
10. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання. *Відкритий урок*. 2003. № 3–4. С. 19–27.
11. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.
12. Технологія сучасного уроку рідної мови / Голуб Н. Б., Дяченко Л. М., Остапенко Н. М., Шляхова В. В. Черкаси: Відлуння, 1999. 128 с.
13. Фурсова Л. Від літературної компетенції – до життєвої компетентності. *Українська мова й література в середніх школах*. 2005. № 5. С. 12–21.
14. Шуляр В. І. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи. Миколаїв: Видавець Ганна Гінкул, 2006. 208 с.